

Dr hab. Michał Bilewicz, Prof. UW

27.12.2023 r.

**Recenzja osiągnięć dr Konrada Bociana w postępowaniu habilitacyjnym prowadzonym
na SWPS Uniwersytecie Humanistycznospołecznym**

Celem niniejszej recenzji jest ocena, czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 219 ust.1 Ustawy Prawo o Szkolnictwie Wyższym, a zatem czy Habilitant posiada stopień doktora, posiada w dorobku osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny psychologii oraz czy wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej. Recenzja zawierać będzie ocenę osiągnięcia naukowego, wskazanego przez Habilitanta oraz ocenę pozostałej aktywności naukowej i rekomendację na temat nadania stopnia doktora habilitowanego.

1. Ocena głównego osiągnięcia naukowego

Przedstawione do oceny osiągnięcie („Egocentryczne zniekształcenia ocen moralnych”), obejmuje serię ośmiu prac dotyczących skrzywień egocentrycznych w ocenach moralności. Osiągnięcie habilitacyjne dr Konrada Bociana stanowi więc kontynuację jego wcześniejszych badań dotyczących roli własnego interesu w sądach moralnych, którym poświęcona była rozprawa „Wpływ własnego interesu na moralne oceny cudzych zachowań”, za którą otrzymał on stopień doktora 19 grudnia 2016 roku.

O ile nieraz kontynuacja tematyki podejmowanej w pracy doktorskiej świadczyć może o pewnym ograniczeniu horyzontów badawczych uczonego, tak w wypadku dr Konrada

Bociana jest zupełnie inaczej – mamy tu do czynienia z niezwykle twórczym rozwinięciem modelu egocentrycznego w obszarach często bardzo odległych od psychologii społeczno-poznawczej, którą habilitant zajmował się wcześniej w swojej pracy doktorskiej. W tym wypadku przedmiotem jego zainteresowań stały się m. in. psychologia polityczna, psychologia stosunków międzygrupowych oraz psychologia rozwojowa. W każdym z tych obszarów dr Bocian dokonał znaczących odkryć, co z pewnością jest dowodem jego znacznego wkładu w rozwój dyscypliny psychologii.

W ośmiu pracach stanowiących oceniane tu osiągnięcie habilitant skoncentrował się na czterech głównych zagadnieniach: (1.) na roli postaw w kształtowaniu ocen moralnych (jak samo lubienie zniekształca ocenę moralności zachowań); (2.) na roli własnego interesu i wcześniejszych zachowań w reakcjach dzieci na antyspołeczne postaci; (3.) na funkcji kolektywnego narcyzmu i identyfikacji w ocenie moralnych zachowań członków grupy i roli tego procesu w przekonaniach natury politycznej; (4.) w końcu skupił się też na czynnikach moderujących efekty postaw w sądach moralnych, a zatem ograniczających wpływ lubienia na ocenę moralności.

Po pierwsze, chciałbym podkreślić, że prace ze wszystkich obszarów zainteresowań habilitanta ukazały się w czołowych czasopismach z psychologii społecznej (*Journal of Experimental Social Psychology, Personality and Social Psychology Bulletin*), politycznej (*Political Psychology*) i rozwojowej (*Social Development, Developmental Science*), a znaczna część osiągnięcia stała się podstawą artykułu przeglądowo-teoretycznego w prestiżowym *Social and Personality Psychology Compass*. Tylko nieliczni psychologowie w Polsce mogą się poszczycić, jako wiodący autorzy, publikacjami w czołowych czasopismach z tak wielu odrębnych dziedzin psychologii. Sam fakt, że prace habilitanta znalazły uznanie recenzentów w tak wymagających czasopismach, jest już dowodem na jego znaczący wkład w dyscyplinę.

Świadczą o tym również statystyki cytowań tych publikacji - niektóre w ciągu kilku lat zyskiwały po kilkadziesiąt cytowań w literaturze przedmiotu.

Tym, co wywarło na mnie największe wrażenie w badaniach dotyczących wpływu lubienia (osobistej postawy) na oceny moralności, było niezwykle zręczne zaplanowanie procedur eksperymentalnych, w których wykorzystywano efekty czystej ekspozycji albo kameleona do kształtowania pozytywnej postawy. Odkrycie pierwszorzędного statusu postawy w sądach moralnych uważam za bardzo ważny krok w rozwoju teorii zniekształceń ocen moralnych.

W badaniach z obszaru psychologii międzygrupowej i politycznej najważniejszym odkryciem habilitanta było nie tyle stwierdzenie „trybalizmu moralnego”, czyli potwierdzenie na poziomie grupowym uzależnienia ocen moralnych od interesu własnego (w tym wypadku grupowego), ale raczej określenie roli kolektywnego narcyzmu w tej zależności. Tu również byłem pod dużym wrażeniem procedur, wykorzystujących konkretne sytuacje polityczne jako kontekst dokonywanych przez badanych ocen moralnych (m.in. sprawa sędziego Kavanaugha czy kwestia poparcia Prezydenta USA dla Arabii Saudyjskiej).

Jedynym moim zastrzeżeniem jest model analityczny wykorzystany w części spośród omawianych badań. Skoro celem było sprawdzenie roli kolektywnego narcyzmu i identyfikacji, jako moderatorów efektu grupowej przynależności na ocenę moralności, to spodziewałbym się nie tylko testowania interakcji kolektywnego narcyzmu i przynależności grupowej, ale również testowania interakcji identyfikacji i przynależności grupowej. Zamiast tego interakcja testowana była w badaniach dr Bociana wyłącznie jako kowariant - co byłoby uzasadnione w prostym supresyjnym modelu narcyzmu, jednak przy testowaniu efektów interakcyjnych efekt supresora (tu: identyfikacji) również powinien być moderowany przez warunek eksperymentalny, a takiej interakcji nie wprowadzono do modeli regresji. W ten

sposób nie można bezpośrednio określić, czy aby identyfikacja nie wpływa na grupowy egocentryzm ocen w podobny sposób jak narcyzm.

Pewnym rozwinięciem tych zainteresowań habilitanta były prowadzone z Aleksandrą Cichocką i innymi współpracownikami badania dotyczące ocen działań antyimigranckich jako umotywowanych rasistowsko bądź będących wyłącznie realizacją uzasadnionego interesu grupowego. Tu również stwierdzono spójnie w wielu badaniach kluczową rolę narcyzmu jako źródła niechęci do nazywania działań antyimigranckich rasizmem. Ma to stanowić dowód, że oceny takie wynikają z defensywnego uzasadniania własnej uprzywilejowanej pozycji raczej niż z silnej tożsamości. To twierdzenie nie jest jednak całkowicie zasadne, bo w analizach korelacyjnych identyfikacja również była pozytywnie związana z niechęcią do nazywania rasizmem działań antyimigranckich. W wielu badaniach (zarówno tych, jak i z poprzedniej linii badań) wykorzystywano trójczynnikową skalę identyfikacji, która obejmuje kilka osobnych zjawisk (centralność grupy, siła więzi, pozytywny afekt), które w rozmaity sposób łączą się z narcyzmem. Narcyzm jest bowiem bezpośrednim następstwem silnej centralności (wynika zwykle z pewnego rodzaju obsesji własną grupą), ale już nie jest powiązany z siłą więzi grupowej. Stąd nasz niedawny wniosek by narcyzmu nie traktować jako równoległą formę identyfikacji, lecz raczej jako konsekwencje przerostu jednego elementu identyfikacji, jakim jest silna centralność grupy (por. Puchała i Bilewicz, 2023). Warto było zatem sprawdzić, czy aby silna centralność grupy nie jest dystalnym źródłem negowania rasizmu, a narcyzm stanowi jedynie mediator tego zjawiska. Jest to jednak tylko drobna uwaga polemiczna wobec tego elementu osiągnięcia habilitanta.

W badaniach z obszaru psychologii rozwojowej, prowadzonych wspólnie z Katarzyną Myślińską-Szarek, habilitant wykazał, że znane zjawisko niechęci dzieci do osób antyspołecznych może być ograniczone wtedy, gdy współpraca z taką osobą przynosi dziecku

bądź jego koledze korzyść oraz gdy osoba antyspołeczna skrzywdziła wcześniej inną osobę antyspołeczną. Wszystkie te badania zostały znakomicie zaplanowane i przeprowadzone na dzieciach 4-5 letnich, co wymagało zupełnie innego rodzaju procedur niż w wypadku badań przeprowadzanych z dorosłymi uczestnikami. Co ważne, procedury te pozwalały przekonująco konfrontować przewidywania konkretnych teorii psychologicznych.

Badania dotyczące moderatorów efektów postaw na oceny moralne wydają się dopiero początkiem pewnej drogi badawczej – lecz i tu dokonania habilitanta są już imponujące. Wykazał on, że uświadomienie efektu czystego lubienia ogranicza wpływ postawy na oceny moralne, a konieczność uzasadnienia ocen bądź otrzymanie wiarygodnej informacji o moralności unieważnia jakiegokolwiek wpływ postawy na oceny moralne.

Podsumowując – badania habilitanta we wszystkich omawianych obszarach uważam za znaczący wkład w rozwój naukowej psychologii. Spodziewam się też ich rosnącego wpływu na dyscyplinę w kolejnych latach.

2. Ocena dorobku towarzyszącego i aktywności naukowej

Dorobek towarzyszący i aktywność naukową habilitanta po uzyskaniu stopnia doktora oceniam również jednoznacznie pozytywnie. Habilitant w swoim autoreferacie zaprezentował prace zróżnicowane tematycznie i prowadzone we współpracy z licznym gronem współautorów z Polski i zagranicy. Są to między innymi badania dotyczące wpływu zdrobnień na postrzeganie społeczne (prowadzone wspólnie z Michałem Parzuchowskim), na temat zjawiska moralnego masochizmu (prowadzone z Wiesławem Baryłą). Do tego dochodzi udział w ogromnych przedsięwzięciach replikacyjnych (Many Labs), w ramach których wiele laboratoriów odtwarza znane w psychologii efekty sprawdzając ich stabilność i międzykulturową trafność. Efektem tej międzynarodowej współpracy były chyba najbardziej poczytne publikacje habilitanta, spośród których dwie były zacytowane około tysiąca razy. W

jednej z nich obalono dwa znane efekty z zakresu psychologii politycznej: efekt prymowania flagi i prymowania waluty, jednocześnie podważając uniwersalność teorii wyobrazonego kontaktu autorstwa Crispa i Turner. Prace te należy uznać za bardzo ważne dla podwyższenia jakości samej psychologii jako dyscypliny. Dorobek towarzyszący złożony do oceny przez habilitanta jest więc zróżnicowany i bardzo wartościowy.

Zdecydowanie pozytywnie oceniam aktywność naukową habilitanta. Dr Konrad Bocian należy do najbardziej rozpoznawalnych psychologów społecznych swojego pokolenia – występował na znaczących konferencjach psychologicznych, redagował najważniejsze polskie (*Social Psychological Bulletin*) i najważniejsze europejskie (*European Journal of Social Psychology*) czasopismo z psychologii społecznej. Jest dobrze znany nie tylko w środowisku polskich psychologów, lecz również poza granicami – przez ponad dwa lata pracował na Uniwersytecie Kent w Canterbury, na początku jako stypendysta programu NAWA, później zaś jako zatrudniony tam etatowy wykładowca uczelni. Należy też docenić jego aktywność jako promotora pomocniczego, promotora prac magisterskich i dydaktyka oraz popularyzatora nauki. W 2022 roku był laureatem najważniejszego wyróżnienia dla młodych badaczy z zakresu psychologii społecznej (Nagroda im. Roberta Zajonca), kierował trzema różnymi grantami NCN (Sonata, Miniatura, Opus) oraz grantem typu *seed-corn* Europejskiego Towarzystwa Psychologii Społecznej (EASP).

Wszystko to powoduje, że moja ocena dorobku towarzyszącego dr Konrada Bociana, jak również jego aktywności naukowej, jest zdecydowanie pozytywna.

* * *

Podsumowując, uważam osiągnięcia naukowe habilitanta oraz wyniki jego badań za znakomite i wyróżniające się na tle polskiej i europejskiej psychologii społecznej. W mojej

ocenie osiągnięcia naukowe habilitanta uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej, a ich autor wykazał się bardzo dużą aktywnością naukową w okresie poddanym ocenie, realizowaną na wielu uczelniach – w tym zagranicznych. Dlatego też stwierdzam, że przedstawiony do recenzji dorobek naukowy spełnia wymogi ustawowe stawiane habilitantom oraz wnioskuję o dopuszczenie dr Konrada Bociana do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego

Warszawa, 27.12.2023